

aj rozmer a obsah „všecobecnej nápravy sveta“. Spomedzi Slovákov myšlienku „panslavistickej solidarity“ Barboricã sleduje u Magina, Papánka, Sklenára a Tablica, i keď len stručne. Podrobnejšie sa zaoberá Kollárovými myšlienkami. Jeho knihu O literárnej vzájomnosti... považuje za „filozofické odôvodnenie slovanského mesianizmu“, pričom Kollár „dôraz kládol na duchovnú jednotu, vylučoval myšlienku politickej jednoty“. Osobitnú pozornosť venuje aj Štúrovým názorom, pričom jeho porevolučné dielo Slovanstvo a svet budúcnosti považuje za „najradikálnejšiu formu panslavizmu“.

(Pri podrobnej analýze mesianizmu v slovanských literatúrach mi trochu chýba zmienka o mesianizme M. M. Hodžu a B. Hroboňa. Kým však nevydáme ich dielo doma, nemožno očakávať, že by bolo známe v cudzine.)

Osobitnú kapitolu – v rámci tejto štúdie – Barboricã venuje poľskému mesianizmu. V dôsledku národných katastrof viacerí poľskí autori útrapy Poliakov začali považovať za znamenie, že oni sú tým Prozreteľnosťou „vyvoleným“ národom, ktorý raz „vstane z mŕtvych a oslobodí všetky národy Európy z otroctva“ (Mickiewicz).

Ešte skôr, ako prejde k analýze ruského mesianizmu, Barboricã sa venuje Ukrajincovi Kostomarovovi, zastávajúcemu názor, že raz vznikne „prikladná únia slovanských slobodných republík, základom ktorej bude Ukrajina“.

Analýzu ruského mesianizmu Barboricã začína Čaadajevom, ďalej ideológom slavianstva Kirejevským, pokračuje cez Danilevského, myšlienku vŕšeslovanskej solidarity glosuje i u Odojevského a Puškina a celú štúdiu uzatvára rozsiahlou kapitolou Dostojevskij a ideál-na obec, využívajúce nielen znalosť celého Dostojevského diela, ale i sekundárnej literatúry o ňom.

Záverom s poľutovaním konštatujem, že naše ministerstvo kultúry nielenže nemalo záujem o slovenský preklad diela dnes najvý-

znamnejšieho zahraničného slovakistu a slavistu, nielenže sa pri jeho jubileu nepostaralo o udelenie štátneho vyznamenania (Hviezdoslavova cena a národná cena SR sú príliš starého dáta), ale do dnešného dňa nezakúpilo ani niekoľko desiatok exemplárov knihy, aby sa dostala aspoň do najvýznamnejších slovenských knižníc. Asi by sme si mali častejšie (a dosť hlasito!) pripomínať niektoré výroky klasikov. Napríklad slová jednej Jesenského básne: „Ó, hana nám, ó, hana, večná hana!“ Veď za výše desať rokov žiadny z našich ministrov kultúry a zahraničia neprišiel ani na spôsob, ako doručovať zahraničným Slovákom a zahraničným slovakistom naše kultúrne časopisy a významnejšie knižné práce – za prijateľnú cenu!

Michal Gáfrík

SLOVENSKO-ČESKÉ VZŤAHY A SÚVISLOSTI. Zborník referátov a koreferátov z medzinárodnej vedeckej konferencie Slovensko-české vzťahy a súvislosti, ktorá sa uskutočnila 26. – 27. 10. 2000 v Bratislave. Bratislava, T. R. I. MEDIUM 2000. 266 s.

Zborník sprostredkováva výstupy z rovnomennej medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá sa uskutočnila pod záštitou Katedry slovanských filológií FF UK v Bratislave. Podujatie nadviazalo na tri predchádzajúce konferencie s podobnou tematikou, organizované Ústavom slavistiky FiF Masarykovej Univerzity v Brne.

Impulzom týchto stretnutí je nová kvalitatívna úroveň vzťahov Čechov a Slovákov a „úloha formovania novej komparatívnej systematickej slovensko-českých vzťahov, teda vzťahov dvoch samostatných a autonómnych slovanských filológií“ (s. 243). V súčasnom období „je potrebné hovoriť aj o novej fáze ich výskumu, v ktorom sa nemožno uspokojiť s jed-

noduchou kontinuitou poznatkov, s mechanickým nadväzovaním na predchádzajúce zistenia“ (s. 7). Zborník pozostáva z troch tematických oddielov: 1. Metódy a koncepcie, 2. Literárne súradnice, 3. Vo svetle jazykových súvislostí. Prvý oddiel je tematicky zameraný na problémy kultúrnej a vedeckej platformy slovensko-českých vzťahov v ich historickom kontexte. Autori príspevkov sa venovali genéze česko-slovenskej vzájomnosti, koreňom čechoslovakizmu a jeho uplatňovaniu začiatkom 20. storočia, významným vedeckým a literárnym osobnostiam, ovplyvňujúcim obidva kultúrne kontexty (Seifert, Ďurišin, Jakobson, Pražák), kultúre literárneho jazyka a výkladu signifikantných symbolov, ktoré sa frekventovane objavujú v súčasných českých a slovenských textoch.

Perspektívy ďalšieho výskumu slovensko-českých vzťahov načrtol v príspevku Historická dimenzia slovensko-českých vzťahov a súvislostí Slavomír Wollman. Upozornil na memoárovú a dokumentárnu „literatúru faktu“, v ktorej nachádza filologický odborník relevantný prameň pre poznávanie stavu a vývinu jazyka. Pri úvahách o slovensko-českých vzťahoch sa pozornosť sústreďuje predovšetkým na 19. – 20. storočie, ktoré súvisí s národnooslobodzovacím procesom. Bádateľský záujem by však bolo potrebné rozšíriť aj na predchádzajúce obdobia dejín, z ktorých tento obrodný proces prirodzene vychádzal a nezabúdať pritom na to, že jednotlivé javy jazykovoliterárneho, kultúrneho a psychosociálneho kontextu účinkujú v súhre a protihre s kontextom medzislovenským, stredoeurópskym a celoeurópskym.

Z hľadiska výskumu medziliterárnych vzťahov priniesol nové podnety príspevok Ivana Dobrovského Prínos a úskalí bilaterárnosti (nejen česko-slovenské). Autor pozitívne hodnotí prínos koncepcie Dionýza Ďurišina o medziliterárnych spoločenských. Zdôrazňuje však, že najdôležitejším dištingtívnym znakom jednotlivých spoločenských by nemal byť jazyk, ale

text. Tento prístup eliminuje napätia pri sporoch o dvojdomých autoroch. „*Autor alebo literárni dilo môže patriť do dejín jedné nebo několika národních literatur a kultur podle toho, v jakém jazyku je dilo napsáno a tudíž kterému adresátu (recipientu) je určeno*“ (s. 34).

Pre slovenskú literárnu históriu je nesporne zaujímavá postava Alberta Pražáka, ktorý priniesol zásadné zistenia do výskumu staršej slovenskej literatúry. Miloš Zelenka v príspevku Albert Pražák a otázky česko-slovenské vzájemnosti približuje túto bádateľskú osobnosť, hodnotí jeho pôsobenie na Slovensku a poukazuje na vývoj jeho čechoslovakisticky orientovaných úvah o česko-slovenských vzťahoch. Porovnáva ho aj s Masarykovou, v zásade pragmaticko-politickou koncepciou, ktorá na rozdiel od Pražákovej nepopierala svojbytnosť slovenského etnického národa a nenastolovala otázku jednoty jazyka.

Na významnú osobnosť Pražského lingvistického krúžku – Romana Jakobsona – upozornil príspevok Iva Pospíšila Razance a citlivosť k fenoménu strednej Evropy v meziválečnom období (Tři vybraná vota separata k brněnské habilitaci Romana Jakobsona).

Príspevok Tibora Žilku Slovenská a česká symbolika poukazuje na zaujímavú skutočnosť – „*v období postmoderny badať istý úpadok literárnych textov, ich kvality oproti predchádzajúcim obdobiam*“ (s. 47). Andrej Červenák v úvahe Metodologické súvislosti českej a slovenskej slavistiky zdôrazňuje skutočnosť, že badanie v oblasti česko-slovenských vzťahov nemá iba exaktný význam, ale je inšpiratívne pre rozmyšľanie o všetkých aspektoch bytia človeka a národov v dejinách.

Druhý oddiel zborníka je venovaný literárnovednému výskumu. Autori prehodnocujú výsledky literárnohistorického bádania najmä z obdobia národného obrodovania, zaoberajú sa špecifikami recepcie súčasnej českej literatúry, porovnávajú slovenskú a českú literárnu tvorbu pre deti a mládež, venujú sa aktuálnym otázkam prekladu.

V príspevku Slovensko-české literárne vzťahy včera a dnes pripomenul Cyril Kraus závažné medzníky vo vývoji kultúrnych a literárnych kontaktov obidvoch národov od klasicizmu až po súčasnosť. Porovnávaním dvoch samostatných textov – cestopisu J. M. Hurbana Cesta Slováka ku bratrům slavenským na Moravě a v Čechách s neoficiálnou správou pre spolok Vzájomnosť o tejto ceste – dospel Peter Káša v článku K Hurbanovmu „dvojobrazu“ Moravy a Čiech v roku 1839 k zaujímavým zisteniam, ktoré vnášajú do idyllických obrazov českého národného obrodenia i kritické tóny. V neoficiálnej správe vyslovuje Hurban výhrady voči pražským literátom a národovcom a prikláňa sa skôr k brnensko-moravskému krídlu.

Zdeněk Beran sa vo svojom príspevku Česká a slovenská próza na križovatke (Úsilie o komplexnosť prózy na konci národného obrodenia) zaoberá novátorskými postupmi, ktoré priniesli Božena Němcová do kontextu českej a Ján Kalinčiak do kontextu slovenskej prózy. Poukazuje na to, že v próze Boženy Němcovej možno pozorovať vplyv hegelianov, najmä Karla Gutzkova, ktorý sa usiloval presadiť do nemeckej literatúry nový typ románovej tvorby – poetiku následnosti nahradil poetikou paralelnosti – „*medzi činom a jeho následkami ležia dráhy dlhé ako celý život*“ (s. 110).

Jozef Hvišć v úvahe na tému Poľsko-český základ Palárikovej hry Dobrodružstvo pri obzinkoch poukazuje na skutočnosť, že preberanie komediálnych subjektov z iných diel nebolo v 18. – 19. storočí neobvyklé. Autor analyzuje spôsoby a výsledky Palárikovej adaptácie dvojaktovej veselohry poľského dramatika Josefa Korzeniowského, ktorá vznikla z českého prekladu jeho diela Obzinky.

Viera Žemberová vo svojom príspevku Historická próza. Náčrt situácie v slovenskej a českej literatúre po r. 1945 reflektuje teoretické úvahy o historickej próze v slovenskej a českej literárnej vede.

Práca Zuzany Stanislavovej K tvorivým paralelám v próze Alty Vášovej a Ivy Procházekovej podáva analógie medzi českým a slovenským kontextom literárnej tvorby pre deti. Prózy, ktoré si autorka vybrala pre porovnanie, sa zaoberajú závažnými problémami života človeka v pretechnizovanom a racionalizovanom svete.

Mária Kusá skúma Preklad v česko-slovenských súvislostiach, II. (Epizódy zo vzájomných medziliterárnych dejín). Na prekladovej tvorbe modernej ruskej literatúry poukazuje na jednotlivé dôrazy a odlišnosti českej a slovenskej prekladateľskej školy – český preklad je expresívnejší, využíva špecifické danosti češtiny, v slovenských prekladoch badať úsilie o vernejšie pretlmočenie originálneho textu.

Česko-slovenské meziliterármi vzťahy v 70. – 80. letech z hľadiska kategórie polyfunkčnosti si všíma Milan Pokorný. Vysvetľuje, ktoré skutočnosti ovplyvňovali recepciu slovenskej literatúry v Čechách. Išlo predovšetkým o literárne diela Šikulu, Balleka, Jaroša, ktoré prinášali témy plebejstva, outsiderov, monumentalizáciu, ale i karnevalizáciu všedného života, nostalgiu po starom svete, ktorý sa nenávratne pomínul.

Tretí oddiel zborníka je venovaný jazykovednej problematike. Autori sa zaoberajú problémami, ktoré súviseli s kodifikáciou slovenčiny, s tradíciou češtiny na Slovensku, porovnávaním vzájomného ovplyvňovania slovenskej a českej lexiky a mnohými inými závažnými otázkami.

Zborník Slovensko-české vzťahy prináša inšpiratívne podnety pre rôzne oblasti filológie. V podmienkach práce spoločenských vied je povzbudivé aj to, ako rýchlo sa ho podarilo redakčnému kolektívu publikovať. Škoda, že rýchlosť ovplyvnila aj kvalitu redakčnej práce, najmä čo sa týka jazykovej a technickej úpravy textov.

Timotea Vráblová